

Vydání knihy bylo schváleno vědeckou radou nakladatelství.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této knihy nesmí být reprodukována žádnou formou, elektronickým, optickým, audio, mechanickým či jiným způsobem, včetně systémů na ukládání a vyhledávání informací, bez písemného souhlasu vydavatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Peníze a zlato

Zbyněk Revenda

Třetí vydání – 2023, v Ekopressu první

Vydalo nakladatelství Ekopress, s. r. o.

K Oboře 578, Osnice, Jesenice

Odpovědná redaktorka Iva Kapcová

Obálka a sazba Karel Novák

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

EKOPRESS

www.ekopress.cz

.....
© Prof. Ing. Zbyněk Revenda, CSc., 2023

© Ekopress, s. r. o., 2023
.....

ISBN 978-80-87865-91-0

Obsah

Předmluva	11
1 Peníze, zlato a bankovní systém	15
1.1 Úvodní poznámky	16
1.2 Definice peněz	18
1.2.1 Teoretické definice a funkce peněz	18
1.2.2 Empirické definice peněz	21
1.2.3 Měnová báze a peněžní multiplikátory	22
1.3 Bankovní systém	24
1.3.1 Centrální banky	24
1.3.2 Obchodní a další banky	25
1.4 Výsadní postavení centrálních bank	26
1.4.1 Měnová politika	26
1.4.2 Mezibankovní platby a zúčtování	27
1.4.3 Platební a zúčtovací operace státu	28
1.4.4 Správa devizových rezerv	28
1.4.5 Regulace a dohled bank	28
1.4.6 Věřitel poslední instance	29
1.4.7 Emise peněz	29
1.5 Peníze v současnosti	30
2 Peníze a ekonomický růst	35
2.1 Rovnice směny	36
2.1.1 Důchodová rychlost oběhu peněz	38
2.1.2 Cenová hladina	38
2.1.3 Množství peněz v oběhu	39
2.1.4 Peníze ze zlata a jiné peníze	40
2.2 Zlato a ekonomický růst v historii	41
2.2.1 Nero a otevírání ústřic	41
2.2.2 Byzantská říše	42
2.2.3 Zlatá horečka v Kalifornii	43
2.2.4 Zlaté horečky na jiných územích	45
2.2.5 Zlatá deflační politika Britského impéria	46
2.2.6 Poučení z historie	47

3 Historie peněz	49
3.1 Plnohodnotné mince	50
3.1.1 Ražba plnohodnotných zlatých mincí	51
3.1.2 Kupní síla plnohodnotných zlatých mincí a tržní cena zlata	53
3.1.3 Množství plnohodnotných zlatých mincí, cenová hladina a reálný růst	54
3.1.4 Plnohodnotné mince a mezinárodní obchod	56
3.2 Neplnohodnotné mince	57
3.2.1 Ražba neplnohodnotných zlatých mincí	57
3.2.2 Množství neplnohodnotných zlatých mincí, cenová hladina a reálný růst	60
3.2.3 Různé zlaté mince a různé ceny	61
3.2.4 Neplnohodnotné mince a mezinárodní obchod	62
3.3 Papírové státopvky	63
3.4 Papírové bankovky obchodních bank	64
3.4.1 Zlaté a obchodní krytí	65
3.4.2 Bankovky jako skladní listy a nákupy zlata emitenty peněz	68
3.4.3 Úvěrová emise klasických bankovek	72
3.4.4 Konec klasických bankovek	75
3.5 Bankovky centrální banky	76
3.5.1 Limity emise	77
3.5.2 Měnové kursy	78
3.6 Bezhotovostní peníze	79
4 Peněžní standardy	81
4.1 Zlatý standard	82
4.1.1 Standard zlaté mince	83
4.1.2 Standard zlatého slitku	84
4.1.3 Standard zlaté rezervy	85
4.1.4 Standard zlaté devizy	85
4.1.5 Standard zlaté měny	86
4.2 Zlatý a stříbrný standard	89
4.2.1 Změny poměrů tržních cen stříbra a zlata	89
4.2.2 Mince z drahých kovů a papírové peníze	92
4.2.3 Vývoj poměrů tržních cen stříbra a zlata	93
4.3 Zlatý věk zlatého standardu	95
4.3.1 Zlatý standard ve Velké Británii	96
4.3.2 Zlatý standard ve Spojených státech amerických	98
4.3.3 Zlatý standard v dalších zemích	102
4.4 Peněžní standard v současnosti	105
4.4.1 Vnitřní hodnota mincí z běžných kovů	106
4.4.2 Vnitřní hodnota bankovek	107

4.4.3	Vnitřní hodnota bezhotovostních peněz	107
4.4.4	Absolutní regulace množství peněz	108
5	Zlatá nespravedlnost	109
5.1	Množství zlata	110
5.1.1	Zásoby zlata	110
5.1.2	Naleziště zlata	111
5.1.3	Použití zlata	113
5.2	Návrat ke zlatu	115
5.3	Země s nízkými zásobami zlata	116
5.3.1	Krytí jinými drahými kovy	116
5.3.2	Krytí cenostmi a méně vzácnými komoditami	117
5.3.3	Dohoda mezi zeměmi	118
5.3.4	Naturální směna	119
5.3.5	Zlatem nekryté peníze a export	120
5.3.6	Krytí rezervami směnitelných měn	121
6	Zlato, banky, množství peněz v oběhu a ceny	123
6.1	Zlato a centrální banky	124
6.2	Zlato a obchodní banky	127
6.3	Zlatý obsah	128
6.3.1	Hypotetické zlaté obsahy	129
6.3.2	Zrušení směnitelnosti amerického dolaru za zlato	131
6.3.3	Zlaté krytí v České republice	133
6.3.4	Plné krytí a směnitelnost	134
6.3.5	Termínované vklady	136
6.4	Změny cen zlata	136
6.4.1	Administrativní zvýšení cen zlata a měnový kurs	138
6.4.2	Fixace množství peněz a růst tržních cen zlata	138
6.4.3	Výsadní oběh zlatých peněz	139
6.4.4	Podmínky rovnosti tržních a garantovaných cen zlata	142
6.4.5	Souběžný oběh zlatých a současných peněz	144
6.5	Placení fyzickým zlatem	146
7	Vývoj cenové hladiny	149
7.1	Inflace a deflace	149
7.2	Zlatý standard a dlouhodobý růst cenové hladiny	151
7.3	Zlatý standard a dlouhodobý pokles cenové hladiny	152
7.4	Asymetrie a redistribuční efekt	154
7.5	Dlouhodobý pokles cenové hladiny a peníze v současnosti	159
7.5.1	Cenová hladina a ceny	160
7.5.2	Dlouhodobý pokles cenové hladiny v rovnici směny	161
7.6	Příčiny a důsledky deflace	162
7.6.1	Základní příčiny vzniku deflace	162

7.6.2	Zhroucení úvěrů	164
7.6.3	Odklad spotřeby	165
7.6.4	Pokles cen aktiv	166
7.6.5	Pokles zisků a růst ztrát	167
7.6.6	Souvislosti mezi deflací a jejími důsledky	168
7.7	Dlouhodobý pokles cenové hladiny a reálný ekonomický růst v současnosti	169
7.8	Měnová politika, cenová stabilita a inflace	171
8	Svobodné bankovníctví	173
8.1	Vlastní peníze soukromých bank	175
8.2	Kritika centrálních bank	175
8.3	Standard vlastních peněz	177
8.3.1	Zlaté krytí	178
8.3.2	Komoditní krytí	180
8.4	Platební a zúčtovací centrum	183
8.5	Regulace a dohled bank	184
8.6	Pomoc problémovým bankám	185
8.7	Stručná historie svobodného bankovníctví	186
8.7.1	Svobodné bankovníctví ve Skotsku	186
8.7.2	Svobodné bankovníctví ve Spojených státech amerických	187
8.7.3	Svobodné bankovníctví v dalších zemích	188
8.8	Svobodné bankovníctví a současnost	188
9	Svět podle metalistů	191
9.1	Obnovení zlatých peněz	192
9.2	Oběh zlatých peněz	193
9.2.1	Získávání zlata emitenty	194
9.2.2	Ekonomický růst, emise zlatých peněz a úvěry	195
9.2.3	Ceny finančních aktiv	197
9.2.4	Směnné poměry zlatých peněz, nadměrná emise a platební a zúčtovací centra	198
9.2.5	Zlaté papírové a bezhotovostní peníze	199
9.2.6	Příliv a odliv zlata	200
9.3	Nedostatek zlata	201
9.4	Bezhotovostní úvěry obchodních bank	202
9.4.1	Bezhotovostní úvěry a ekonomický růst	203
9.4.2	Bezhotovostní úvěry a zlaté peníze	204
9.4.3	Bezhotovostní úvěry bez jistoty nebo jistota bez bezhotovostních úvěrů	206
9.5	Zlaté peníze různých emitentů	207
9.5.1	Ceny v hmotnostních jednotkách zlata a směnné poměry	207
9.5.2	Směnné poměry a konkurence	211

9.5.3	Konkurence mezi emitenty	213
9.5.4	Konkurence mezi zlatými penězi	214
9.5.5	Konkurenční schopnost malé emisní firmy	217
9.5.6	Zúčtování plateb v peněžích různých emitentů	219
9.6	Jediná zlatá měna	220
9.7	Návrat do reality	222
10	Perspektiva zlata	225
10.1	Vlastní peníze v současnosti	226
10.1.1	Zlaté mince	226
10.1.2	Vlastní hotovostní peníze nekryté zlatem	227
10.1.3	Digitální peníze kryté zlatem	228
10.1.4	Digitální peníze nekryté zlatem	230
10.1.5	Peníze kryté zahraniční měnou	232
10.2	Obnovení svobodného bankovníctví	232
10.3	Zlatý systém	233
10.3.1	Základní otázky a odpovědi	234
10.3.2	Představy metalistů	237
10.4	Další náměty	245
10.5	Závěrečné poznámky	247
	Seznam tabulek	249
	Literatura	251
	Rejstřík	255
	Summary	257
	Autor	259

Předmluva

In God We Trust. (Nápis na amerických dolarových bankovkách.)

In Gold We Trust. (Vhodný nápis pro bankovky zastánců zlata.)

V roce 2008, v přímé souvislosti se začínající finanční a ekonomickou krizí, byly v zahraničním i českém tisku publikovány články, ve kterých se autoři věnovali možnostem obnovení zlata v peněžních funkcích. Autoři v některých případech nejenže došli k závěru, že to je reálné, dokonce návrat přímo požadovali z důvodů limitování emise peněz nebo umožnění jejich emise libovolnými subjekty. Jde o potvrzení toho, že dějiny jsou plné příkladů, kdy přežití teorie se někdo snaží vrátit do centra pozornosti. To neznamená „nesmrtelnost“ těchto teorií. Jen se objevili noví ideologové, kteří se nijak neobtěžovali komplikovaností světa a předkládali snadné návody na řešení všech možných problémů. Konkrétně, stačí přece zavést krytí peněz zlatem a již nikdy nebudou žádné ničivé krize.

Je pravda, že dlouhá historie peněz je od začátku až do poměrně nedávné doby spojena s drahými kovy – zlatem a stříbrem. Relativně levnému stříbru, ačkoli v peněžních systémech dominovalo, nebyla věnována větší pozornost. O to větší zájem se soustředil na vzácnější a dražší zlato.

Na některé z článků o zlatu jsem reagoval a postupně získal inspiraci k podrobnějšímu studiu a celkovému zamyšlení se nad vztahy mezi penězi a zlatem. Musím přiznat, že po důkladné analýze jsem shledal, že některé mé dřívější názory na význam zlata byly zjednodušené. Hlavní závěry se tím nezměnily – jakékoli představy o návratu zlata do peněžní oblasti pokládám za naprosto nereálné až idealistické.

Představy zastánců zlata jsou někdy popisovány velmi poutavě. Ideální zlatý svět by možná byl nádherný. Zastánci zlata však vycházejí ze značně zkreslených představ o současnosti, například z údajného monopolu centrálních bank na emisi všech peněz v ekonomice, schopnosti těchto institucí množství peněz v oběhu přesně řídit či třeba z potenciální ochoty lidí přijímat peníze i zcela neznámých emitentů.

Zastánci zlata své představy nedokáží konfrontovat s realitou a již vůbec ne s konkrétními číselnými údaji. Přestože nejsem nekritickým přívržencem matematických a ekonometrických modelů v ekonomii, pevně věřím, že ekonomická analýza musí být s číselnými údaji spojena. V peněžní oblasti je údajů dostatek, složitější je to u údajů

o zlatě (často pouze odhady) a ještě zapeklitější u historických dat. Například u často uváděných období „cenové stability“, dejme tomu v 18. století, narazíme na problémy, v jakých peněžích jsou ceny uvedeny (častá abstrakce od papírových peněz) či na skutečnosti, že při směně výrobků a služeb mohla dominovat nepeněžní, tj. naturální směna.

Odkazy na historii by neměly opomíjet jiné politické, sociální a ekonomické systémy. Historické příklady, ze kterých zastánci zlata formulují závěry pro současnost, se často vztahují k feudalismu, novodobému otrokářství, imperiálním říším nebo válečným obdobím. Také se zapomíná, že války, dobývání jiných území či drancování majetků církví byly vedeny právě touhou po zlatě, někdy ve spojení s potřebou razit další zlaté mince. V publikaci uvedená historická data slouží ekonomickým účelům.

Konkrétní číselné analýzy spojují především s Českou republikou, a dále se Spojenými státy americkými a Evropskou měnovou unií. Skutečností zůstává, že ideu návratu k plnému krytí peněz zlatem by bylo možné jednoduše poslat do zapomnění na základě několika málo číselných údajů a tato publikace by vůbec nemusela být napsána. Rozhodl jsem se však celou problematiku pojednat mnohem důkladněji a ve druhém vydání podrobněji reagoval na dogmata zastánců zlata. Data, reakce i fakta ve třetím vydání reflektují desetiletý časový posun, včetně pandemie čínské chřipky a bezprecedentní ruské agrese.

Pokud to bylo možné, aktualizace se vztahuje ke konci roku 2022. Číselné údaje se samozřejmě vyvíjejí, a tak propočty a výsledky zastarávají. Klíčové skutečnosti, zejména naprosto nedostatečné množství zlata ke krytí peněz, se však nezmění.

Třetí vydání se liší také ve vztahování propočtů nikoli k měnové bázi jako součtu veškerého oběživa a rezerv bank u centrální banky, ale k měnovému agregátu M1, neboli součtu oběživa u nebankovních subjektů a jejich běžných vkladů v bankách. Vysvětlení je uvedeno v publikaci.

Při konkrétních číselných analýzách se představy o návratu zlata do role peněz ukáží v plné naivitě. Přesto jsou zastánci zlata schopni klidně se přenést nejen přes historické zkušenosti, například s chováním bank, ale i přes číselné údaje. Někdy s blahosklonným nadhledem dokonce tvrdí, že vlastně vůbec nezáleží na tom, kolik zlata v ekonomice je, neboť ceny by se tomuto množství vždy přizpůsobily. Zřejmě si neumějí představit, jakou roli při přizpůsobení cen (a dále třeba pro zlaté krytí peněz) by zlato mohlo mít v zemi, která oficiálními zlatými zásobami nedisponuje – a takové země, i vysoce rozvinuté, skutečně existují. Nerovnoměrné rozložení a bohatost zlatých nálezů na naší planetě, vysoká proměnlivost tržních cen zlata a další skutečnosti zastánci zlata rovněž neberou v úvahu a omezují se na tvrzení, že problémy vyřeší trh. Setkal jsem se i s tvrzením, že „penězi bylo, je a bude zlato“. Nikoli. Někde, kdysi dávno, bylo, ovšem není a nebude.

Předpokládám, že čtenáři této publikace znají základy ekonomie a problematiky peněz. Proto popisují některé skutečnosti pouze obecně s odkazy na podrobnější výklady v dostupné literatuře. Týká se to například multiplikace peněz, měnové politiky

či fungování finančních trhů. Výklad je zpočátku spojen spíše s uzavřenou ekonomikou, později jej rozšiřuji o mezinárodní souvislosti. Uvádím také větší množství otázek a někdy bez odpovědí. Nezodpovězené otázky ponechávám na úvaze čtenáře s upozorněním, že odpovědi chybějí, protože je v racionální podobě prostě neznám.

Z důvodu zvýšení přehlednosti jsem text proložil odkazy včetně poznámek pod čarou s podrobnějším doplněním příslušných témat. K potenciální diskusi si dovoluji čtenáře požádat, aby i těmto poznámkám věnoval pozornost. Zde reflektuji letité negativní zkušenosti s některými oponenty, kteří kritizovali knížku při prvním vydání, aniž by ji podrobněji a celou četli. Pro zpestření a v některých případech pro určité odlehčení textu jsem do úvodu každé kapitoly vybral tři citáty, přímo nebo volněji se vztahující k dané tematice. Citáty mohou být i ve vzájemném protikladu. Publikace není určena pouze odborné veřejnosti, a proto jsem některé problémy nastínil bez podrobného rozboru a současně jsem tam, kde to bylo možné, volil méně odborný styl.

Dovoluji si připomenout kolegy, kteří se nepřímo podíleli cennými připomínkami na předchozích dvou vydáních: především prof. Vladimír Tomšík a prof. Martin Mandel, a dále doc. Petr Dvořák, prof. Drahomír Jančík, doc. Tomáš Ježek, Dr. Jeremy Monk a prof. Milan Sojka. Za možné nejasnosti či nepřesnosti nesu výhradní odpovědnost sám.

První vydání získalo *Cenu rektora VŠE za prestižní publikaci* v roce 2010. Třetí vydání je součástí výstupu institucionální podpory IP 100040 na Fakultě financí a účetnictví Vysoké školy ekonomické v Praze.

Ačkoli si myslím, že přesně předvídat lze pouze minulost a jedinou jistotou budoucnosti je nejistota, dovoluji si na závěr jednu předpověď opakovat z předchozích vydání: Zlato se do dominantní peněžní role, ať již v podobě krytí peněz či povinné směnitelnosti, nevrátí.

Zbyněk Revenda

duben 2023